

PRAZNIKI IN PRAZNOVANJA NA FRANKOLOVEM

RAZISKOVALNA NALOGA

Mentorica:

Štefka Iršič

Avtorji:

Jernej Mavhar
Marko Hohnjec
Patricija Kunštek
Maja Kračun
Sara Fijavž
Patricija Zazijal
Monika Jošt
Katarina Marzidovšek

Frankolovo, maj 2002

OSNOVNA ŠOLA FRANKOLOVO

UVODNA BESEDA

Za vsakim praznikom in praznovanjem je dosti več, kot danes sploh še opazimo. Vsi praznujemo, vsi se veselimo praznikov, pa o njih navadno malo vemo. Vsebine praznikov so včasih mnogo bolje poznali, danes pa so temelje praznovanja prekrili nevednost, površnost, razvoj tehnologije in potrošništvo. Prazniki že tisočletja napolnjujejo človeško življenje in ga hkrati razbremenjujejo. Še danes imamo ljudje do praznikov in praznovanj poseben odnos. Prazniki omogočajo posamezniku, da vsaj za kratek čas pozabi na težave. V času, v katerem živimo, v vseh mogočih krizah prazniki pomenijo še več...

1. ZAKAJ SMO SE ODLOČILI ZA RAZISKAVO PRAZNOVANJA NA FRANKOLOVEM?

V naši raziskavi nas je zanimalo, kaj na Frankolovem praznujemo, kakšna so praznovanja v spominih naših babic in dedkov in kako so bila praznovanja povezana s koledarskim letom in kmečkimi opravili. Pri raziskovanju smo bili radovedni, kako so praznovali, kakšne so bile priprave na praznovanja, kako so se ljudje ob praznikih oblačili, kakšna je bila praznična miza in kaj so jim prazniki pomenili.

Dobili smo informacije o praznikih, ki se jih spominjajo starejši ljudje, mi pa jih ne praznujemo več. Izvedeli smo tudi, da imamo danes praznike, ki so smo jih prevzeli od zahoda in jih naši predhodniki niso poznali.

2. METODOLOGIJA DELA

Naše delo je temeljilo na spraševanju in razgovorih, ki smo jih opravljali med starejšim prebivalstvom Frankolovega. Zbirali smo tudi fotografije, s katerimi smo popestrili našo nalogo. Ugotovitve smo strnili in upamo, da smo s tem prispevali vsaj drobec k ohranjanju svojstvenosti praznovanja na Frankolovem. Tudi po literaturi, ki govori o praznikih, smo se sprehodili. Ker smo predvsem spraševali in ker so bili naši sogovorniki starejši krajani Frankolovega, smo bili pozorni tudi na besednjak. Spoznali smo kar nekaj besed, ki so nam bile tuje. Zapisali smo jih in jim pripisali njihov pomen, kajti tudi te s starejšimi

generacijami izginjajo, mi smo jih pridali v zadnjem delu naloge. Na terenu smo slišali tudi pregovore, ki se nanašajo na godovanja svetnikov in napovedujejo vreme, letino...

3. PRAZNIKI IN PRAZNOVANJE

Večina praznikov ima izvor v religiji, pri njih gre za čaščenje bogov ali naravnih pojavov. Danes težko razumemo, da so bile starejše civilizacije odvisne od narave, kot so mnoga plemena še danes. Spremembe s smrtjo in vegetacijo so na človeka vedno močno vplivale.

Ko se je na pomlad ali na poletje življenje začelo, so nastopili prazniki. Življenje so napolnili s prazniki z vsesplošnim veseljem, tako ob žetvi in trgatvi, povezano s pojedinami, veseljačenjem in popivanjem. Obdobju strahu s pojavom jeseni in zimskim opustošenjem je sledilo obdobje veselja in pričakovanja. Tako so nastale kombinacije resnosti in družabnosti, posta in gostij, tako kot je tudi ves življenjski proces zgrajen iz nasprotij.

Praznovanja so si po vsem svetu podobna. Podnebne razlike so sicer vplivala na različna poimenovanja bogov in obredov. Letni časi niso le glavna ločnica leta, so čas oranja, setve, pospravljanja pridelkov, obiranja sadja, trte ali kotite v živali. Praznovanja in letni časi so bili povezani od vekomaj.

21. ali 22.

junij solsticij -poletni sončni obrat

22.-23. september
ekvinokcij
jesensko
enakonočje

21. marec
ekvinokcij
pomladansko
enakonočje

21. december
solsticij- zimski sončni obrat

Mnogi prazniki so bili posvečeni čaščenju prednikov. Proučevanje praznikov, v katerih se zrcalijo stare šege in verovanja, vsebujejo pravo zakladnico informacij o načinu življenja ljudi v preteklosti in sedanjosti, tako o vladajočem razredu kot o navadnem ljudstvu. Znano je kot posebnost ljudstev iz hladnejših krajev, da je čas praznovanj zima.

Poletje je bilo posvečeno delu, zima počitku, kar je v zmernem podnebnem pasu še danes in sem spadamo tudi mi. Žal se tega ne držimo in danes so precej svojega globljega pomena prazniki izgubili. Prazniki in praznovanja se dogajajo, odkar je in dokler bo človeštvo obstajalo.

4. PRAZNIKI IN PRAZNOVANJA PO KOLEDARSKIH DATUMIH

4.1 BOŽIČ

Božič je spomin na Kristusovo rojstvo. Med Slovenci je sicer največji in najstarejši krščanski praznik velika noč, vendar je božič med ljudmi gotovo najbolj priljubljen praznik. Z njim je povezanih cel kup kulturnih prvin in z njim šeg in navad ter verovanj, ki so predkrščanskega izvora. Božič kristjani ne praznujemo kar iznenada, ampak se nanj pripravljamo. Najprej je advent, ko se verniki pripravljamo na Kristusovo prihod, in obsega štiri tedne. Devetdnevnica traja le osem dni, to je izražanje pobožnosti, s katerimi se pripravljamo na večje praznike. Manj je ohranjeno nekdanje zelo priljubljeno koledovanje. Koledniki so hodili od hiše do hiše, najprej zapeli pesem, potem so pozdravili in jim zaželeli vesele praznike, hiša pa jih je obdarila.

Sveti večer je nastopil, ko so po hiši s prvim mrakom 24. decembra prižgali kadilo in z žegnano vodo poškopili božično drevo in vse hišne prostore, tudi klet, podstrešje, hlev in okolico hiše. Med prenašanjem kadila so molili veseli del rožnega venca.

Božič je imel in še danes ima tri maše, prva je opolnoči, to je polnočnica, ki se začne z božično pesmijo Sveta noč.

Božič je bil že v preteklosti tipičen družinski praznik, ljudje so takrat ostajali doma, kar danes ne drži več povsem. Zunanja znamenja so še vedno božično drevo-smrečica, jaslice, darila, voščilnice, mnogo manj pa je družinskega petja. Božično drevo je danes vse pogosteje plastično, stoji pokonci in okrašeno z industrijsko izdelanimi okraski ter električnimi lučkami. Včasih so smrečico obešali pod strop, ponekod z vrhom navzdol, drugod z vrhom navzgor. Kdaj so začeli postavljati jaslice, ne vemo točno. Tako kot smrečka, so bile tudi jaslice

postavljene do treh kraljev ali celo do svečnice, ko je bilo konec božičnih praznikov.

V socialističnih časih je otroke obdaroval nekaj pred novim letom dedek Mraz. Družine, ki niso praznovalе božiča, so se obdarovale na Silvestrovo. Kar se obdarovanja tiče, so na najboljšem tisti otroci, ki so obdarjeni kar od treh mož: Sv. Miklavža, Božička in dedka Mraza. Navada, da si ljudje voščijo praznike pisno in ustno, je še vedno prisotna.

Božična peka potice in božičnega kruha je še vedno prisotna. Spomin na božične sejme se v zadnjem času vse bolj obuja, vendar v turistične in tržne namene.

Božične jaslice

KAKO SMO SE PRIPRAVLJALI NA BOŽIČ V ČASU MOJEGA

OTROŠTVA /Karolina Polak /

Na božične praznike smo se pripravljali že od prve adventne nedelje naprej. V cerkvi so splekli velik adventni venec s štirimi svečami, za vsako nedeljo ena. Na domovih adventnih venčkov nismo imeli, te smo začeli obešati na duri v zadnjem času.

Od prve adventne nedelje je bila vsako jutro maša zornica, ki smo jo redno obiskovali otroci. Zornica se je imenovala, ker se je začela že ob šesti uri zjutraj, zato smo otroci vstajali že ob petih, da smo prišli v cerkev pravočasno. Seveda nam vstajanje ni bilo težko, saj smo zvečer kmalu zaspali, ker ni bilo ne radia, ne televizije.

Zadnji teden smo temeljito počistili celo hišo, podstrešje, hlev in tudi dvorišče, če ga ni zametal sneg. Tudi mah je bilo treba nabrati za jaslice, ki smo jih postavili v Bogkovem kotu. Na sveti večer smo postavili in okrasili smrečico z domačimi piškoti, orehi in slivami, ki smo jih ovili v svetleči papir, če smo ga

seveda imeli. Manjkati tudi niso smele majhne svečice. Krašenje in postavljanje jaslic je bilo za otroke prekrasno doživetje, ki smo ga z velikim veseljem čakali.

Ko smo vse to postorili smo odšli k polnočnicam.

Mama je pred božičem napekla belega kruha in potice. Hleb je na sveti večer položila na mizo, ga blagoslovila in ga pokrila do Sv. Treh kraljev. Šestega januarja zjutraj je ta kruh razrezala, vsak otrok je moral skočiti za kosom kruha, ki ga je držala v dvignjeni roki. Skok otroka je pokazal, da bo tisto leto za toliko, kot je skočil, tudi zrasel. Otroci smo tekmovali, ker smo hoteli biti čim večji. Spominjam se, da je bil ta kruh zelo dober, čeprav je bil star 14 dni.

BOŽIČNI VEČER /Neža Ravnak /

Dan pred božičem je mama spekla beli kruh, potico in piškote, s katerimi smo okrasili božično drevo. Ko se je zmračilo, nas je otroke poklical oče k večerji. Posedli smo okoli mize, mama je odrezala vsakemu kos kruha, kos potice in košček klobase. Po večerji smo pokleknili k jaslicam in zmolili rožni venec ter zapeli nekaj božičnih pesmi. Okrog enajste ure smo odšli seveda peš k polnočnici. Oče nam je pripravil bakle, da smo si z njimi svetili. Domov smo prišli okoli druge ure zjutraj. Mama nam je pripravila topel čaj, vsak pa je dobil še pet piškotov.

BOŽIČ JE DRUŽINSKI PRAZNIK /Ana Kroflič /

Dan pred božičem smo otroci šli v gozd z očetom po smrečko in bršljan. Z njim smo okrasili hišo in slike, ki so visele po stenah. Orehe smo ovili s srebrnim papirjem, ki smo si ga shranili čez leto. Manjkati niso smeli domači piškoti. Orehe, piškote pa tudi jabolka smo obesili na jelko. Mati je ves dan pekla potico in beli kruh, ki smo ga jedli le ob velikih praznikih. Hleb belega kruha je mati shranila, tega smo jedli na dan Sv. Treh kraljev.

Po večerji smo otroci oblekli najlepša oblačila, ki smo jih imeli, in vsa družina je odšla k polnočnicam.

Božič smo vedno praznovali v družinskem krogu in nihče na ta dan ni odšel z doma.

POLNOČNICA /Marija Hohnjec /

Bilo je pozno popoldne, ko so dedek, ki so sedeli na peči, začeli nam otrokom pripovedovati božične zgodbe. V kotu ob peči pa so babica poganjali kolovrat, s katerim so predli volno.

Naslednji dan je bil božični večer in oče so odšli v gozd po smrečico, ki smo jo otroci okrasili z doma izdelanimi okraski in piškoti. Babica so okrasili Bogkov kot s kito iz suhih rož. S smrekovimi vejami smo okrasili stene in podboja vrat. Hiša je bila poribana in lepo pospravljena, tako da je bilo vse na svojem mestu. Mama in babica sta že nekaj dni pred tem opravili veliko peko.

Na božični večer smo pokleknili ob jaslice in smrečico, molili in peli, vmes pa jedli suho sadje.

Ob enajstih smo se oblekli v tople rute in krila, moški so nadedli klobuke in tople prušnike. Zunaj je snežilo, mi pa smo odšli z baklami proti cerkvi. Božični večer je bil poln spokojnosti in veselja, v cerkvi pa je zadonela ob spremljavi orgel Sveta noč, blažena noč...

BOŽIČ PRI OPREŠNIKOVIH⁷ Katica Pešak /

Živeli smo na deželi, odmaknjeni od hrupa, na kmetiji, v hiši brez elektrike. Svetili smo si s petrolejko ali lojevko, ki so dajale zelo slabo svetlobo. Nismo vedeli ne za radio, kaj šele za telefon ali televizijo. Veliko smo se pogovarjali, pa tudi brali smo dosti, po večerih pa peli. Vseh praznikov smo se veselili in jih nestrpno pričakovali. Posebno lep in doživet pa je bil prav božič.

V adventnem času smo se pripravljali nanj. Spominjam se, da so bile takrat zelo hude zime in da je bilo veliko snega. Vsako jutro smo hodili k zornicam, rekli smo jim tudi svitnice. Po večerih smo molili rožni venec, otroci skupaj s starši. Pri molitvi smo klečali. V adventnem času smo zvečer brali knjige, luščili fižol in koruzo, ata pa je delal sirkove metle, popravljaj lonce. Mama je izdelovala papirnate rože, iz katerih je spletla kito, z njo pa okrasila hišo, stene in Bogkov kot. Ob tem smo radi prisluhnili atu in mami, ki sta znala pripovedovati zanimive dogodivščine in zgodbe. To so bili čudoviti večeri.

V adventu pa smo temeljito počistili hišo in veliko molili. Za božič je mama spekla beli kruh, posebnost pa je bila hruškova sadna potica. Odkar mame ni, je nisem jedla nikoli več. Na sveti večer je ata blagoslovil vse prostore v hiši, vse nas, hlev in svinjak.

Po večerji in molitvi smo se počasi odpravili k polnočnicam, pot je bila dolga in spominjam se tudi visokega snega. Svetili smo si z borovimi freskami. Ko smo odšli od doma, smo doma pustili prižgano petrolejko, ki je gorela celo noč in naj bi bila spomin na zvezdo, ki je pastirjem kazala pot v Betlehem. Vse živali v hlevu so na sveti večer dobile kos blagoslovljenega kruha. Ata in mama sta nam povedala, da se na ta večer živina pogovarja.

Na sam praznik božiča sta starša odšla k jutranji maši, otroci pa pozneje k deseti maši. Blagoslovljen božični kruh je bil pri nas drugič postavljen na mizo na predvečer novega leta, tretjič pa na dan svetih treh kraljev. Ta dan ga je ata

razreza! in ga dvignil visoko v zrak, otroci pa smo se morali stegovati za njim. Teh praznikov ne bom nikoli pozabila .

NEDOLŽNI OTROCI / Žlavs Barbara /

Otroci smo se veselili dnevov po Božiču tudi zaradi » tepežkanja ». Ta dan smo zgodaj vstali in s šibami, ki smo si jih pripravili že prejšnji dan, šli od hiše da hiše, pri tem pa udarjali starejše po zadnjici. Pri tem smo izgovarjali naslednje besede:

*Šip - šap, danes je tepešni dan,
reši se, reši se, pa ne uteši,
daj mi dena ca kaj,
bog ti daj sveti raj!
Šip - šap...*

TEPEŠNI DAN/ Gizela Ulipi /

Preden smo otroci šli v šolo, smo šli s šibami po vasi in tepeškali. Ko smo odrasle tepli po zadnji plati, smo ponavljali naslednje besede:

*Dobro jutro,
dober dan,
danes je tepešni dan,
dajte nam gnarca kaj,
bog vam daj nebeški raj!*

4.2 SILVESTROVO IN NOVO LETO

Zadnjemu dnevu v letu pravimo staro leto, tudi silvestrovo ali silvestrski večer. Novo leto so proslavljali podobno kot danes, v družbi in doma, redkokdaj v lokalu na bolj hrupen način. Ljudje so se zabavali s petjem ob spremljavi domačega muzikanta. Živahneje je postalo ob izumu gramofona in radia. Ljudje so poznali veliko družabnih iger.

Ker ob vsakem začetku želimo ljudje drug drugemu vse najboljše, so si že v zelo starih časih ljudje voščili. Voščila so bila namenjena zdravju, sreči in dušnemu zveličanju. Kakih 150 let je že navada, da si ljudje tudi pisno voščijo. Takrat so se že pojavile prve tiskane voščilnice, ki so jih prodajali v dobrodelne namene. Že prej, od 15. stol. dalje so zlasti redovnice ročno risale in slikale voščilnice za novo leto svojim dobrotnikom.

Danes so na novoletnih voščilnicah, koledarjih, na ovojnem papirju, izložbah simboli, ki so del novoletne praznične kulture. To so palčki, dimnikarji z lestvami, sveče, štiriperesna deteljica, igralne kocke in še kaj. Vsi simboli imajo določen pomen in izvirajo iz prastarih verskih predstav.

V Frankolovem je zgledalo slovo od starega leta tako, da je bila družba zbrana doma ob obloženi mizi. V hišo so prihajali koledniki, ki so jih bili v vsaki hiši veseli, saj so bili prepričani, da prinašajo srečo in dobro letino. Kolednike so ponavadi pogostili in obdarili s kakšno klobaso. Kolednike je skoraj obvezno spremljal muzikant. Koledovanje, ki je bilo v preteklosti tako razširjeno, je tudi pri nas povsem izginilo. Novega leta so bili posebno veseli otroci, saj so lahko takrat bedeli pozno v noč, kar drugače ni bilo dovoljeno.

Z novim letom je povezanih veliko šeg in navad. Še danes ponekod verjamejo, da ni dobro, če na novoletni dan prva stopi v hišo ženska, saj to prinaša nesrečo. Tudi stare dolgove je treba do novega leta poravnati ali ob novem letu je treba s starim pomesti.

NOVO LETO /Marija Pukmajster /

Novega leta smo se najbolj veselili otroci, saj je bilo takrat v hiši veselo, pa tudi več dobrot je bilo na mizi. Pri nas smo imeli na zadnji dan leta ponavadi koline. Spominjam se, da je bila takrat polna hiša ljudi in da so bili zelo dobre volje. Zvečer so prišli še sosedje, saj so bili povabljeni na večerjo. Na mizi je bilo polno dobrot od mesa, juhe do kompota, potice, belega kruha pa tudi vina ni manjkalo. Zbrani so se veselili, prepevali in si pripovedovali šale. Tudi otroci smo smeli čakati novo leto. Ob polnoči so si odrasli voščili, otroci pa smo zaspali navadno v kotu krušne peči.

4.3 SVETI TRIJE KRALJI IN SVEČNICA

Dan svetih treh kraljev imenujemo tudi tretji božič. V našem kraju je bil to pomemben praznik za kmečko prebivalstvo. Ob mraku so s kadihom pokadili, z blagoslovljeno vodo pa poškopili domove in hleve. Blagoslovljena voda ni smela manjkati v nobenem domu in prav na dan svetih treh kraljev so ljudje hodili ponjo v cerkev. Na podboje vrat so na ta dan napisali začetne črke imen kraljev in datum:

20 - G - M - B - 02

6. januarja, ko godujejo Gašper, Miha in Boltažar je tudi drobec ljudske astronomije. Ob kraljevem se dan toliko podaljša, kolikor petelin zazeva, ali kolikor petelin poskoči.

Božični kruh so na ta dan blagoslovili, ga razrezali in otroci so morali poskočiti za kosom v višino. Višina skoka je pomenila višino, do katere bo otrok zrasel še v tistem letu.

S svečnico, 2. februarja se konča božična doba, saj je to spomin na Jezusovo otroštvo. Ob svečnici so pospravili jaslice in božično drevo.

Na ta dan so ljudje nosili v cerkev sveče, da so jih blagoslavljali. Svečnica je dan Marijinega očiščevanja. Vsaka mati, ki je rodila, je morala v štiridesetih dneh po porodu priti v tempelj in se s tem očistiti.

S svečnico je povezanih precej vremenskih pregovorov:

»Ako je svečnica zelena, bo velika noč zasnežena.

Ako na svečnico burja vleče, bo dobro leto, ako pa jug, bo slabo.

Če na svečnico kane prej od strehe, kot od sveče, bo leto slabo.

Ko svečnica pride, zima odide.«

4.4 PUST

Predpustni čas je poseben čas v letu, vsekakor pa se takrat poslavlja zima. V mestih in vaseh se še vrstijo maškarade, plesi, ponekod prirejajo pustne karnevale. Danes je pustnih šem na podeželju vse manj, ponekod prav nobene več. Pogostokrat so šeme le še otroci, za kar se trudijo šole in vrtci. Tudi v našem kraju še velja prepričanje, da obisk maškar prinaša srečo in dobro letino, zato je treba maske obdarovati. V preteklosti so se maskirali izključno moški, pozneje so šemljenje prevzele tudi ženske. Danes se maskirajo predvsem otroci in to v industrijsko izdelana oblačila in kupljene maske. Malo je takih, ki so si jih sami izdelali in so izvirne. Tudi s pustom se je nazadnje zgodilo to, kar se je zgodilo z mnogimi drugimi šegami. Šemljenje za zabavo so prevzeli predvsem otroci.

Na pustni dan ni smelo manjkati v nobeni hiši svinjsko prekajeno meso in seveda krofi. Meso in krofi, ki so bili pečeni na svinjski masti, je bilo treba pojesti do polnoči na pusta, kajti naslednji dan je bila pepelnica in z njo strogi post, ki je trajal do velike noči. Post je veljal za vse vrste veseljačenja, porok v tem času ni bilo, če pa je slučajno bila, je morala biti brez muzikanta.

Za pusta so se radi na vasi ponorčevali iz samskega dekleta ali pa fanta, ki bi moral biti po njihovem prepričanju že poročen. Samskemu dekletu so naredili fanta iz cunj in slame in ga obesili na čim bolj vidno mesto v bližini njenega doma. Podobno so se ponorčevali iz samskega fanta.

Pust je bil tudi znan vremekar in kar nekaj pregovorov o vremenu se navezuje nanj.

» Pust na trati, velika noč na peči. »

» Pust za mejo, velika noč za pečjo. »

PUST MOJE BABICE / Karolina Polak /

Teden dni pred pustom smo se začeli otroci pripravljati nanj. Stikali smo po podstrešju, kjer smo našli kakšen suknjič ali hlače, ki so visele za tramom in so bile babičine ali dedkove.

Masko smo si izdelali sami, vendar pa je bil problem dobiti karton. Izrezali smo majhno odprtino za oči, nos in usta, ob straneh pa navezali trakove in maska je bila gotova. Spominjam se, da smo masko pobarvali s sajami ali ogljem. Šmink takrat pač nismo poznali.

Na pustni torek smo otroci hiteli iz šole domov, saj smo vedeli, da je mama spekla krofe. Maskirani smo hodili od hiše do hiše, plesali in prepevali. Ko se je stemnilo, pa smo morali biti vsi doma.

PUSTOVANJE MOJEGA OČETA / Metod Pinter /

Že mesec pred pustom smo v šoli otroci izdelovali maske in se s tem pripravljali na pustni torek. Iz gline smo naredili modele, ki so bili različnih oblik. Modele smo osušili, jih namazali z oljem in nanj dali časopisni papir, ki smo ga premazali s škrobom. Ko se je v nekaj dneh vse skupaj osušilo, smo izrezali odprtine za oči in usta. Masko smo nato še pobarvali z vodenimi barvicami. Na pustni torek smo v šolo prinesli stara oblačila, na obraz pa nadeli masko in tako bili na poti iz šole že maskirani. Domov sem prišel dokaj pozno. Spominjam se, da je bila na ta dan za kosilo svinjska krača. Otroci smo lahko pustovali do teme, potem pa so odšli v maškare odrasli.

Razigranost in objestnost pustnega časa se je morala umakniti resni spokornosti na pepelnico z začetkom štiridesetdnevnega posta. Krščanski duh je usmeril ljudi in vernike spet k premišljevanju skrivnosti odrešenja in pripravo na ponovno veselje Velike noči. Post in zadržki, zatajevanje vseh vrst, to je nekaj, kar postni čas zahteva od vernikov. Tudi obilnejša molitev in premišljevanje o Kristusovem trpljenju je bila zahteva takratne duhovščine.

4.5 VELIKA NOČ

Je največji in najstarejši krščanski praznik. Na ta dan se kristjani spominjajo Kristusovega vstajenja. Velika noč pomeni noč od velike sobote na veliko nedeljo. Velikonočni krog sega od pepelnične srede do velike noči. Uvod pred veliko nočjo je veliki teden, od cvetne nedelje, ko v cerkvi blagoslavljajo v šope

ali v butare povezano zelenje. Cvetna nedelja je spomin na Kristusov prihod v Jeruzalem, ko je doživel navdušen sprejem množice.

CVETNI TEDEN

Na Frankolovem pravimo povezanemu zelenju, ki ga na cvetno nedeljo nesemo v cerkev, snop in ga sestavlja dren, giva, pulšpan. Na snopu so navezani raznobarvni trakovi iz krep papirja, tudi pomarančo ali jabolko pri vežemo na sredino. V preteklosti so fantje radi tekmovali, kdo bo imel daljšo in večjo butaro, tisti so seveda veljali več in so se z nasprotnikov norčevali. Z blagoslovljenim lesom so obhodili vso domačijo, dele zataknili po njivah, za vrata hlevov, kleti, ostanek pa spravili na podstrešje. Pri tem niso smeli pozabiti na kaščo, dali so ga med zrnje, pa tudi bolniki so se ga morali dotakniti.

Božji les, tako so rekli blagoslovljenemu snopu, so dali na ogenj, kadar je bila nevihta, neurje z gromom in bliskom. Verjeli so, da jih bo božji les obvaroval pred hudo uro.

Cvetne butare nosijo

VELIKI TEDEN

To je čas od cvetne nedelje do velike noči. Na veliki četrtek je utihnil cerkveni zvon do velike sobote, prav tako so utihnili tudi zvončki in orgle. Na veliki petek ni bilo maše, kar je bil edini dan v letu. Na veliki petek se je začelo na kmetih praznovanje. Od tega dne se na zemlji ni več delalo.

Veliki petek je tudi najstrožji postni dan v letu še danes, veliko ljudi pa se je postilo še v soboto dopoldne. Na veliko soboto zjutraj so v župnišču zakurili blagoslovljen ogenj. K ognju so prihajali odrasli, predvsem pa otroci z drevesnimi gobami, jih prižigali, potem pa z njihovim dimom pokadili domove in hleve. Čez dan so na veliko soboto prinašale ženske, predvsem pa dekleta, k blagoslovu žegen v velikih košarah, tudi jerbasih na glavi. V košarah so bile velikonočne jedi: kruh, prekajeno svinjsko meso, klobase, potica, jajca in hren. V našem kraju je potekalo žegnanje jedi po vaseh in ob dogovorjenih urah. Velika noč je velika nedelja, to je dan, ko je vsak kristjan odšel k maši. Nedelja je bila dan praznične zbranosti, ko so ljudje ostajali doma. Po jutranji maši se je družina zbrala pri velikonočnem zajtrku, ko je bil na mizi žegen. Na ta dan so ljudje oblekli najlepšo obleko, po možnosti novo obleko.

Blagoslovljeni ogenj nosijo

VELIKONOČNI ŽEGEN / Venko Marija /

Na veliko soboto je mama vstala zelo zgodaj, saj je bilo treba opraviti velikonočno peko, to je kruh in potico. Posebno se spominjam, da je spekla kolač v posebni okrogli glinasti posodi. Po vsej hiši je opojno dišalo. Sledila je priprava ostale velikonočne hrane, skuhati meso in klobase in očistiti hren. Zelo sem se veselila barvanja jajčk. Te smo najprej trdo skuhati, potem pa jih pobarvali s čebulovimi lupinami. Ohlajeno hrano smo naložili v veliko okroglo košaro in odnesli v cerkev.

Drugo jutro smo pri zajtrku jedli žegen in še danes se m zdi, daje je bila na ta dan hrana tako dobra, kot nikoli poprej in ne pozneje.

PISANKA /Elica Leva /

Otroci smo nestrpno čakali velikonočnih praznikov tudi zaradi pisanke. Ponavadi so pisanke prinašali otrokom botri na velikonočni ponedeljek. Do birme je otroka obdaril krstni boter, po njej pa birmanski. Otroci smo dobili kolač, jajčke, kuhano klobaso, pomarančo, tudi bonbone ali suho sadje.

Mati pripravljajo žegen

VELIKA NOČ PRI FLORJANOVIIH/Hilda Špeglič /

Iz otroških let se najraje spominjam velike noči. Takrat smo počistili celo hišo, tudi prebelili smo ponavadi kakšno sobo. Spekli smo potice, pobarvali jajca-pirhe. Za žegen je bil namenjen kolač. Vso to hrano smo zložili v veliko okroglo košaro, ki se je imenovala jerbas in smo ga nosili na glavi. Ta je moral biti čim večji, ker je le tak nekaj veljal. Spominjam se, da smo v jerbas dali tudi fižol in krompir. Ko je bil žegen spet doma, smo jerbas izpraznili, tako, da je šlo vsako živilo k svoji sorti.

Na veliko noč smo vsi odšli v cerkev. Fantje so po zajtrku streljali s karbitom in tekmovali, komu bo bolj počilo. Otrokom je oče za ta dan pripravil gugalnice, kar nam je bilo v veliko veselje.

Na velikonočni ponedeljek so botri obdarili svoje krščence ali birmance s pisanko, ki je bila mnogo skromnejša od današnje. Praznovanje velike noči se je pogostokrat raztegnilo v beli teden. To je teden po veliki noči. Ime bela nedelja izhaja iz starokrščanskih časov, ko so teden po veliki noči prihajali na novo krščeni v cerkev v belih oblačilih. V nedeljo pa so belo oblačilo odložili, tako je dobila nedelja ime.

V veliki večini se je še ves teden jedel žegen, zato so belo nedeljo imenovali mala velika noč. Z belo nedeljo je konec velikonočnega praznovanja.

K žegnu nesejo

4.6 VALENTINOVO

Štirinajstega februarja je praznik sv. Valentina. Praznovanje se je k nam razširilo iz zahoda in se počasi uveljavlja med mladimi in zaljubljenimi. Po starem kmečkem koledarju je Valentin prinesel ključke od korenin. Preden se pojavi prvi pomladni dan se že kažejo znaki prihajajoče pomladi.

4.7 BINKOŠTI

Binkoštna nedelja nastopi vedno petdeseti dan po veliki noči. Ta dan so pri nas okrasili hišo z zelenjem in cvetjem, ponekod dali na streho šentjanžve rože. Tega dne naj bi imele čarovnice posebno moč. Blagoslovljena voda - binkoštna krstnica - ima čudežno moč.

Na binkošti je prišlo tudi kaj boljšega na mizo. Z binkoštni je povezano veliko vraž. Zelo znana je čarodejna moč binkoštna rose. Zato je treba na binkošti zgodaj vstati in skozi rešeto pogledati sonce in videti bo, kako sonce pleše. Med pastirji je bila na ta dan prisotna tekma, kdo bo prej s kravami na paši, zato so gonili živino že ob drugi uri na pašo. Tisti, ki je prišel na pašo zadnji, je bil osmešen in je veljal za zaspanca.

Z binkoštni je tudi povezani birma, to je sprejem v občestvo vernikov. V zvezi z birmanci, birmanskimi botri in botrami je veliko šeg in starih navad. Za birmo so tipična spominska darila. Včasih je bil to lect, pozneje pa že ura, danes pa so darila neprimerno večja.

4.8 PRVI MAJ

1. maj je že od nekdanj prevevalo praznično vzdušje, narekovala ga je prebujajoča narava, svojstven pečat pa je dobil leta 1890, ko je postal delavski praznik. Mesec maj je Cerkev posvetila Materi božji. Več kot 120 let je že, kar se na Slovenskem v maju obhajajo šmarnice, vsakodnevna pobožnost v čast Marijino. Nastala je tudi ponarodela šmarnična pesem, povsod znana: » Spet kliče nas venčani maj...«

V našem kraju so znane vaške pobožnosti, ko so se pri vaški kapeli ob večni luči zbrali vaščani in molili ter prepevali Marijine pesmi. Pri Marijini podobi so prižgali sveče, ves obredje vodil starejši vaščan, včasih tudi župnik. Na predvečer prvega maja so po gričih zagoreli kresovi. V središču vasi pa so postavljali velike in za praznovanje pripravljene okrašene smreke - prvomajske mlaje. Ta je imel navadno na vrhu bunko in zastavo, pod vrhom pa na deblo pritrjen venec iz zelenja. Deblo je bilo ovito z bršljanom. Vasi so med seboj tekmovali, katera bo imela lepši in višji mlaj. Ko so ob koncu meseca mlaj

podrli, so ga prodali, izkupiček pa zajedli in zapili. Postavljanje mlaja se je v našem kraju ohranilo do današnjih dni.

4.9 KRES

Kres je najskrivnostnejši dan poletnega obdobja, saj je takrat sonce najvišje. Takrat so ljudje prižgali ognje, da bi soncu pomagali ohraniti njegovo moč. Ker je ob kresu dan najkrajši, je s tem v zvezi nastalo veliko rekov:

» O kresi se dan obesi.«

» Ob kresu je noč tako kratka, da se skozenj vidi.«

Praznovanje kresa je pravzaprav 24. junija zvečer, ko goduje Janez Krstnik. Vraža, ki se navezuje na kresni večer pravi, da tisti, ki nevede dobi praprotno seme v čevelj na ta večer, lahko razume živalsko govorico.

V našem kraju so na kresni večer kurili kresove, peli plesali in pripovedovali šale. Skakali so čez ogenj. Če sta fant in dekle skupaj skočila in se pri tem držala za roke, je to pomenilo, da se bosta tisto leto poročila. Če pa je čez ogenj skočilo dekle in to brez hlačk, kar je bilo v tistem času običajno, je to pomenilo, da bo rodila črnega otroka. Tudi letino je kres napovedoval:

» Če na kresni dan dežuje, orehom slabo prerokuje.«

4.10 VELIKI ŠMAREN

Velika maša ali veliki šmaren je star in velik krščanski praznik, ki ga praznujemo 15. avgusta in je spomin Marijine smrti in vnebovzetja. Od leta 1992 je to tudi državni praznik. Praznik Marijinega vnebovzetja je zato na Slovenskem velik praznik. Vraža povezana s tem praznikom pravi, da na ta dan še kača zleze na drevo, ker je to tako velik praznik, da ne sme plaziti po zemlji. Zato na ta dan otroci ne smejo plezati po drevju, ker bi jih lahko pičila kača. Na veliki šmaren so ljudje blagoslavljali zelišča, ki so jih shranjevali doma in se z njimi zdravili pa tudi preganjali ogenj in strelo.

4.11 VSI SVETI

Novembra postaja sonce, ki uravnava vso naravo vse šibkejše. Tako sonce je navdajalo naše prednike z žalostjo in strahom, prinašalo naj bi rušenje, uničevanje, življenjsko nevarnost. Krščanski svet se je sprva spominjal z javnim čaščenjem samo mučencev in svetnikov. Datum 1. november je določil papež Gregor IV., ki pa je bil že v poganski dobi dan demonov in rajnikov, ki jih lahko

dela prost dan v bivši socialistični Sloveniji, le da je spremenil ime v dan mrtvih. Že dneve pred tem dnevom ljudje urejajo grobove, ki so polni sveč in cvetja. Odnos do mrtvih je na Slovenskem izredno živ, tradicionalen in najbrž nima primerjave skoraj nikjer na svetu. Medtem ko so se v preteklosti spominjali umrlih mnogo skromneje, danes, tako kot povsod na Slovenskem, tudi v našem kraju močno pretiravamo.

4.12 MARTINOVO

Jesenski praznik, ki je povezan z vinom je pri nas zelo priljubljen. Tega dne se mošt spremeni v vino in to je dober izgovor za veselje in praznovanje; novo vino je treba na vsak način poskusiti.

Okoli Martinovega se spletajo šege in navade, ki se ujemajo z ljudskim rekom, da je Martinovo »jesenski pust.« Tudi ta praznik ima svoj izvor v poganski dobi, ko so se ljudje zahvalili za letino in si pripravljali zaloge za prihajajoči zimski čas.

Včasih prinese Martin še nekaj lepih in toplih dni, ki jim pravimo »babje leto«.

Na Slovenskem so predstavljali svetega Martina predvsem kot usmiljenega vojščaka, ki z mečem reže svoj plašč, da ga bo dal golemu revežu. Takega ga kažejo naše oltarne slike. Precej kasnejša je legenda o goseh, ki naj bi izdale sv. Martina. Martin se je baje skrtil pred njimi, ko so ga iskali, da bi mu sporočili, da so ga izvolili za škofa. Zato morajo gosi za kazen, ker so ga izdale, na dan njegove smrti umreti. Od tu je navada, da je treba jesti na Martinovo nedeljo pečeno gos. To je legenda, sicer pa gosi nimajo s svetim Martinom nobene neposredne zveze.

Vinogradništvo je bilo v preteklosti mnogo bolj razširjeno po vsej Sloveniji, dokler niso konec prejšnjega stoletja škodljivci napadli naših trt in skoraj uničili vse vinograde.

Frankolovo je s sosodnjimi vasmi, predvsem pa s Črešnjicami imelo več vinogradov, vendar martinovanja niso bila značilna za naš kraj. V zadnjem času so martinovanja tudi v Frankolovem, predvsem jih organizirajo gostilne, kar je predvsem tržno naravnano.

Ni čudno, da je nastala prenekatera ljudska pesem na to temo in je še ohranjena do današnjih dni:

» Na svetu lepše rožce ni, kot je to vinska trta...«

4.13 SVETI MIKLAVŽ

Eden najbolj priljubljenih zimskih svetnikov pri nas je sv. Nikolaj, ki mu pravimo Miklavž. Zlepa se ni okrog kakega svetnika spletlo toliko legend, kot prav okoli sv. Miklavža. Ne Božiček ne dedek Mraz ga pri ljudstvu nista izpodrinila. Goduje 6. decembra. V Cerkvi je sv. Miklavž od 11. stol. v časteh kot velik dobrodelnik in čudodelnik, svetnik, ki prihaja iz teme zimske noči v svetlobo preprostih kmečkih izb in v razkošne sobe mestnih hiš in nato spet izgine v temno noč.

Nikolaj je bil v 4. stol. škof v Turčiji, rodil se je okoli leta 270 bogatim in zelo pobožnim staršem. Legenda pripoveduje, da je staršema nebeški sel obljubil sina Nikolaja za tolažbo v starosti. Njegov stric je bil škof in ga je posvetil za duhovnika. Po starših, ki ju je pobrala kuga, je podedoval veliko premoženje, ki ga je razdelil med reveže. Njegov stric je sezidal samostan in za opata postavil Nikolaja, ki je nasledil strica, torej je postal škof in umrl v visoki starosti. Sv. Miklavžu je pri nas posvečenih največ cerkva, njemu je posvečena tudi ljubljanska stolnica. Sv. Nikolaja upodabljajo v škofovski obleki s tremi zlatimi krogli na knjigi, s tremi jabolki, včasih tudi s hlebčki ali tremi kamni ter tremi dečki. Miklavž je moral biti navadno visoke postave, njegov spremljevalec je angel ali dva, več jih je redko. Vedno imajo na hrbtu perutnice. Hudobec ali peklenšček, mi mu navadno rečemo parkelj, je tudi spremljevalec Miklavža. Pri nas je močno razširjena navada, da otroci pišejo ali rišejo svoje želje Miklavžu. Pismo dajo na okno, zjutraj pa v veliko veselje opazijo, da ga je Miklavž že vzel. Pričakovanje Miklavževega prihoda vzpodbuja otroško domišljijo, otrokom prinaša darila v noči od 5. na 6. december. Po mestih pripravljajo Miklavževe sejme.

MIKLAVŽ PRI NAS DOMA /Hilda Špeglič /

Ko sem bila še otrok, smo se otroci zelo veselili Miklavža, hkrati pa tudi bali, ker smo vedeli, da bo z Miklavžem prišel tudi parkelj. Zdi se mi, da še zdaj slišim ropot z verigami, ki je odmeval po celi hiši. Ko je Miklavž s svojim spremstvom vstopil v hišo, smo se otroci stiskali v kot na peči. Postavili smo se v vrsto pred Miklavža, ki je bil ves bel in zelo velik. Vsak je moral moliti in obljubiti, da bo priden. Sledilo je obdarovanje: suho sadje, včasih tudi kakšen bonbon, tudi nogavice, ki jih je mati po večerih in na skrivaj spletla, da jih ne bi prepoznali. Dobili smo tudi jabolko, ki je bilo zamenjano s sosedovim, saj damača bi poznali. Tako smo otroci dolgo verjeli, da nas je obiskal res pravi Miklavž.

SPOMINI NA MIKAVŽA / Zinka Žerovnik /

Praznovanje sv. Miklavža je bilo v času moje mladosti najbolj veseli čas za otroke in smo se ga veselili že celo leto. Miklavževa darila so bila mnogo bolj

skromna, vendar pa praktična, predvsem pa uporabna. Na Miklavžev večer smo otroci sedeli na peči in molili, da ne bi prišel parkelj, kar je bilo skoraj nemogoče. Vedno je bil z Miklavžem vsaj eden, včasih pa celo večparkeljnov. Čakali smo in ko je zarožljalo pred vrati, smo pobožno in na glas molili, obljubili, da bomo bolj pridni in da bomo ubogali starše. Miklavž nas je potolažil in nam razdelil darila ter odšel v noč. Komaj je odšel dobri mož, že smo se veselili novega prihoda v naslednjem letu.

5. PRAZNOVANJA POVEZANA S KMEČKIM DELOM

Novice so že leta 1846 pisale: » Ni ga lepšiga in veselejšega dela na kmetih od žetve pšenice, od košnje merve in pa bratve v jeseni.«

Kmet je izrabil vsako priložnost, da se je poveselil. Narava je v jeseni povrnila njegov trud. Pridelki so bili spravljani, zemlja se je umirila in se pripravljala k počitku. Vsa večja dela pri spravilu poleti in v jeseni so bila po svoje praznična. V tem je lepota kmečkega življenja opevana stoletja in tisočletja. Danes to lepoto preglašajo ropot strojev, le malo tistega, kar je ožarjalo težko življenje našega kmeta v preteklosti, se še ohranja. Danes, ko kmetu pomagajo stroji, za mnogo lepega ni več časa ne priložnosti. Napredek terja hudo plačilo, vprašanje pa je, če vse to prinaša srečo in zadovoljstvo. Med letom se je zemlja izčrpala. Kar je dala med letom, je bilo treba povrniti. Pomembna jesensko opravilo je bilo gnojenje njiv in travnikov. Veliko vraž je nastalo v zvezi s tem pomembnim opravilom. V Frankolovem pravijo, da bo tisti, ki se mu je voz z gnojem zvrnil, še tisto leto umrl.

5.1 STELJA

Velika skrb vsakega kmeta je bila stelja, saj živina ne more biti brez stelje in s tem brez gnoja. Najobičajnejša stelja je bilo listje listavcev, ki so v jeseni nagrabili, naložili na voz in ga zvozili domov. Ni pa bilo listje edina stelja, o tem govori tudi narodna pesem:

»Kedo bo listje grabil, kedo bo praprot žel, ko bom jaz k vojakom šel...«

Ker pa je v naših krajih veliko iglavcev, je bilo listja premalo. V jeseni so naklestili smrekovih vej s stoječih dreves, jih zvozili domov, nato pa v času slabega vremena ali pa pozimi veje razsekali na drobno. Smrekova stelja je bila najboljša, s klestenjem dreves pa se je delala velika škoda.

Po opravljenem večjem delu so se na kmetih poveselili, zapeli, zaplesali pa tudi kaj boljšega pojedli.

5.2 LIČKANJE

Posebno mladi so se veselili jesenskih zabav. Ena je bila prav gotovo, ko so se začela ličkanja, ki mu pravimo pri nas kožuhanje. Koruza je bila pomemben pridelek. Ko je dozorela, so storže polomili, naložili na voz in spravili na » pod. » Kožuhalo se je po večerih. Ob mraku so začeli prihajati kožuharji iz cele vasi. Gospodar je pod strop obesil petrolejko. Kožuharji so se usedli na kup koruze in začeli ličkati. Moški so vezali koruzne storže po dva ali po štiri skupaj. Zvezane koruze so zložili v late na ganku gospodarskega poslopja, včasih tudi na kozolec. Velika in pisana družba, mlado in staro, pa tudi otroci so ličkali, pri tem peli in pripovedovali šale.

Pozno ponoči, ko je bilo delo končano, so odšli v hišo, kjer je sledila zabava s pesmijo in plesom.

LIČKANJE / Nina Fink /

Zvečer okoli sedme ure so se pri nas zbrali sosedje, ki so prišli kožuhati. Mama je skuhala dober čaj, saj je bil večer hladen. Ljudje so bili dobre volje in kar naprej so se smejali. Ponavadi so pripeljali s seboj vaškega muzikanta s frajtonerico. Ko je bilo delo opravljeno, so kožuharji odšli v hišo, kjer jih je čakala orehova potica in jabolčnik. Manjkati ni smel kuhan kostanj, ki ga je bilo v času ličkanja dovolj, ves večer pa so bile na mizi pečene bučnice. Pozno v noč so se kožuharji veselili, plesali in prepevali.

5.3 PREJA

Že Valvasor poroča, ko so bili sv. Trije kralji mimo, se je začela preja.

Še danes ponekod v kmečki hiši ali na podstrešju, pogosteje pa v muzeju stoji kolovrat. Prav gotovo je zelo malo žensk, ki znajo presti. V preteklosti so na vsaki kmetiji redili ovce, jih dvakrat v letu postrigli in volno skrtačili. Volno je bilo potrebno spresti, saj so bila topla oblačila še kako potrebna.

Preja spada med tista opravila, ki so imela pravi praznični značaj, saj se je vsa vas veselila preje. Ta je nadomeščala prejšnjim rodovom na kmetih vrsto zabav, ki jih je prinesel novi čas : kino, gledališče, radio, televizija...

Preja je imela tudi dobršen delež pri ohranjanju izročila: pesmi, uganke, pravljice, bajke, pripovedke in smešnice, ki so si jih predice pripovedovale, so prehajale iz roda v rod. Namreč tudi predice so se zbirale in bile nekaj dni pri eni, nato pri drugi hiši. Odkar preje ni več, zanjo v tem pogledu nismo našli pravega nadomestila.

Kedo bo listje grabil, kedo bo praprot žel...?

5.4 KOLINE

Domači praznik, ki je bil na kmetih, ko je nastopila zima. Za to priložnost so počistili hišo, spekli potico, s pepelom zdrgnili posodo, da se je svetila. Pred kolinami, ki jim pri nas rečemo furež, je bilo potrebno pripraviti smolo, namočiti arnico, ki se čez leto osušila. Jutro, na dan kolin, je gospodinja s pletarjem koruze zvabila prašiča iz hleva. Mesarju so včasih ponagajali sosedje tako, da so mu skrili prašiča ali pa ga izpustili in so ga morali potem loviti okoli po vasi, pri tem pa se neizmerno smejali in se zabavali.

Posebno pomembno je bila debelost prašiča, predvsem pa debelina slanine - špeha, saj je to bil poseben ponos za gospodinjjo. Za kosilo so bila na mizi pražena jetrca, zelje in krompir. Popoldan so oprali čreva in pripravili maso za krvavice in pečenice. Večerja je bila pozno ponoči, na mizi je bilo od juhe in prikuhe, pečenka, hrbitišče, potice, hren in več vrst kompotov. Na koline so bili povabljeni sorodniki in sosedje, tako, da se je zbralo tudi dvajset in več ljudi. Po večerji je sledila zabava ponavadi do jutranjih ur. Koline so ponavadi načrtovali na soboto, ki ji je sledil še en prost dan. Povabljeni so odnesli domov koline, to so krvavice, pečenko, pa še kakšen kos slanine so dodali.

Razkosanega prašiča so zložili v škafo, kjer je nasoljen zorel tri tedne.

Po razsolu so dali meso v dim, kjer so ga povodih. Meso se je najlepše povodilo v črni kuhinji, ki so bile takrat pri nas skoraj povsod na kmetih.

Prekajeno meso so spravili na podstrešje, kjer je bil za to poseben prostor.

5.5 KOŠNJA

Ko je nastopil čas sušenja krme, to je bilo v mesecu juniju, se je začela košnja. Malo košnjo okoli hiše so opravili ponavadi domači sami. Za večje travnike pa je moral kmet najeti kosce. Ker se je kosilo ročno, to je s kosami, je bilo potrebno naprositi večje število močnih in tega dela vajenih moških. Zgodaj, ob prvem svitu so se zbrali kosci in jo mahnili na travnik, tako da so bili do sončne pripeke že gotovi.

Kositi je treba rosno travo, v suhi se kosa ustavlja. Zato tudi poje pesem:

» Mrzla rosa, ostra kosa
rada travca se kosi...«

Kosili so v vrsti, za njimi pa so bili kupi trave, ki jim pravimo redi. Kosci so se navadno ustavljali vsi hkrati in tudi istočasno brusili kose. V jutranjem hladu in miru je prijetno odmeval njihov kovinski glas. Ko je bil travnik pokošen, so prišle ženske, ki so pokošene redi raztrosile, da se je trava lepo sušila. Fantje so dali kose na rame in začeli peti in vriskati. Na poti domov so se radi ustavili pri hišah, kjer so bila dekleta.

Travo je treba obračati

Gospodinja jim je pripravila zajtrk, ponavadi so bili to žganci in zelje.

Naslednji dan je bilo slišati brušenje kos in petje ter vrskanje na drugem travniku in pri drugem kmetu. Tako so si med seboj pomagali pri delu, se družili in se veselili.

Motorne kosilnice, obračalniki in drugi stroji ter opuščanje senožeti v hribih spreminjajo starodavna opravila, da so lažja in da je treba zanje manj ljudi. Traktorji z nakladalkami in puhalniki pod skednji krajšajo spravo. Več je lagodnosti, zato pa manj nekdanje prazničnosti. Stara košnja je v zatonu.

Voz in živalska vprega

Velika košnja

5.6 ŽETEV

Vzajemno delo je bila nekoč tudi žetev. Če so bile njive velike, je bilo treba tudi žanjic precej. Gospodar si jih je moral pravi čas naprositi. Žanjice, to so bile v glavnem ženske, so se zbrale ob svitu, ker čez dan je bilo preveč vroče za to delo.

Vsaka je imela nabrušen, to pomeni oster srp. O srpu je bila pri nas razširjena vraža, da žanjica ne sme prinesiti srpa v hišo, sicer bodo morale z njive zaradi dežja. Žetev je bila težko delo, marsikatera se je z ostrim srpom tudi užela. Zato so po starem začenjale svoje delo z molitvijo.

Moški so pri žetvi pomagali z vezanjem požetega žita v snope, ki so jih potem zložili pokonci v kopice pred morebitnim dežjem. Navadno so žito naslednji dan z vozom zvozili k ostrvam, kjer so ga zložili in se je žito osušilo za mlatenje.

Tudi žetev je bila povezana z dobro hrano in pijačo in ob dobri letini z veseljem in petjem. Koncu vsakega uspešnega dela pa so rekli likof.

S kombajni je izginila vsa romantika ob žetvi, stare šege hitro izginjajo, prav tako tudi žetvene pesmi tonejo v pozabo, če jih ne bomo zapisali.

» Po Koroškem po Krajskem
že ajda zori, eno dekle jo žanje,
jo glavca boli... »

5,7 MLATENJE

Po štirih do petih tednih od žetve je prišla na vrsto mlačev. Žito je bilo treba omlatiti. Otroci so se veselili mlatve, ker so vedeli, da bodo takrat na mizi potice in štruklji. Še prav posebno se je teh dni veselil ves mladi svet, mlatev je bila priložnost za skupno delo, ki ni nikoli minilo brez veselja in zabave. To kmečko opravilo je zahtevalo večje število delavcev, žensk in moških. Mlatenje se je začelo zgodaj zjutraj že ob dveh, treh in se je mlatilo do noči. Mlatiči so bili moški, ki so v rokah držali cepce, to so bile lesene priprave, ki jih danes ne poznamo več. Mlatili so štirje mlatiči, lahko tudi več. S cepci so udarjali po žitnih klasih, pri tem so morali paziti na ritem. Če se je kateri mlatič zmotil in udaril izven ritma se je to slišalo, mlatiči so bili hitro deležni posmeha. Pri mlatenju so uganjali šale. Šala z metlo je bila najbolj razširjena. Da je komu uspelo med mlatiče vreči brezovo in s koprivami, tudi s kakšno cigareto ali bonbonom okrašeno metlo, je to pomenilo sramoto za mlatiče. Nepridiprava so skušali ujeti, če so ga, mu ni bilo lahko.

Slamo so potrebovali za strešno kritino. Lepo in dolgo slamo so škopali za slamnate strehe. Odkar ni več slamnatih streh, tudi škope niso več potrebne.

Omlateno žito so dali v t.i. vejačo, kjer so zrnje ločili od plev. Žito so potem v vrečah znosili v kaščo. V času mlatenja so gospodinje pripravljale bogato in mesnato hrano, tudi potica in pijača ni smela manjkati. Napornemu delu je sledil likof, s petjem in plesom.

5.7 TRGATEV

Spomin na pozabljeno preteklost hranijo naše zdravice. Po vsem Slovenskem je še danes znan spev vinski trti.

» Na svetu lepše rožce ni, kot je ta vinska trta. Pozimi spi polet cveti, jesen nam vince daje.	Tud druge rožice cveto, Pa vendar tega ne storijo, kar je storila ravno ta, ki nas je napojila. »
--	--

Štajerska je stara vinska dežela, zato je štajerska trgatev obred in praznik, neštetokrat opevan. Že precej časa pred trgatvijo, ko se grozdje mehča, nekako sredi avgusta, postavijo v vinograde klopotce. Klopotci so slovenska posebnost, postavljajo jih zato, da bi odganjali ptiče. Klopotce snamejo šele po 30. oktobru. Trgatev zgodnjih sort opravijo domači sami in brez hrupa. Drugače pa je ob pravi bratvi.

Pred trgatvijo je treba pripraviti posodo, sode, škafe in brente. Nekaj dni pred trgatvijo vabi gospodar brače. Gospodar razdeli brente in razvrsti brače po vrstah. Začetek dela je slovesen, gospodar spregovori nekaj besed v pozdrav, brači pa zapojejo pesem. Natrgano grozdje nosijo v prešo in že priteče prvi mošt. Po končani trgatvi pripravi gospodinja dobrot, da se miza šibi. Harmonikar potegne svoj meh, sledi ples in igre, petje in vriskanje do poznih nočnih ur. Sodobne kleti se ne ujemajo več s starimi šegami ob trgatvi. Pri obiranju grozdja stroj še ni mogel nadomestiti človeka, toda starih šeg je čedalje manj.

6. POSEBNI DNEVI

6.1 GODOVANJE

God je osebni praznik s posebno tradicijo, tako v mestu, kot na podeželju, nanj se veže bogata tradicija. Vsako ime nekaj pomeni, za samim pomenom pa je skrita po prastarih pojmovanjih poleg simbolike še posebna moč, ki za vse življenje zaznamuje nosilca določenega imena. Godovanje danes pomeni praznovanje osebnega praznika na dan, ko se koledar spominja svetnika, na čigar ime je bil kdo krščen. Pri mnogih narodih Evrope, prav tako tudi pri Slovencih, praznovanje rojstnega dne dolgo sploh ni bilo v navadi. Celo rojstne dneve so si voščili le ob okroglih obletnicah: petdeset, šestdeset, sedemdeset, ki nekdanj, kot pravijo, pomenila toliko kot zdaj sto let.

Nekdanj je bila navada, da so otroka krstili na ime tistega svetnika, čigar god je bil najbližji rojstnemu dnevu, ali kar na dan, ko je bilo dete rojeno.

Domači, sorodniki, prijatelji in znanci so za god obiskali slavljenca, mu voščili, tudi prinesli manjše darilo. Godovanje so prirejali hišnemu gospodarju, ženske so redkeje obhajale godove, otroških godov se ni praznovalo. Praznovanje je bilo obvezno v domači hiši.

Domače praznovanje

Na godovanjih so postregli z dobrotami, mesom, kolači, tudi tortami in boljšo pijačo. Praznovanje godu je danes skromnejše, večina je omejena na voščila. V zadnjem času se praznovanja nanašajo bolj na rojstne dneve, še posebej na okrogle obletnice. Skoraj vsa praznovanja so danes iz domačega okolja prešla v gostilne.

Poroka iz začetka prejšnjega stoletja

6.2 NABOR

Preden so fantje šli k vojakom, so imeli nabor. Od deklet so dobili šopke, ki so jih zatakneli za klobuke ali gumbnico. Z okrašenim vozom, s spremstvom muzikanta so se odpeljali v Celje, vso pot so vriskali in peli. Kdor ni bil vojak, je bil v očeh deklet zaničevan in manj vreden.

Zbirališče pod lipo

6.3 NA BOŽJO POT

Na romanja, ki jim pravimo tudi božje poti je odhajal človek, ki je bil tedne in mesece priklenjen na zemljo, predan trdemu delu in si je želel sprostitev. Že zelo stara ljudstva so poznala božje poti. Kristjani so romali v sveto deželo, kjer je živel in umrl Jezus Kristus. Rim je bil bližji, hodili so na grob apostola Petra in k papežu. Tisti, ki so odšli v Rim, ki se imenuje Roma, so se imenovali romarji. Kam so romali Frankolovčani? Predvsem so obiskovali bližnje cerkvice, peš in po več dni so hodili. Namen romanja je bila zahvala ali prošnja. Oboje so romarji podprli z »ofrom » pri oltarju.

Na Frankolovo so prihajali romarji od blizu in daleč, saj imamo lepo in staro romarsko cerkev Gojko. Posebno radi so prihajali romarji na Gojko trikrat v letu. Takrat so bile svečane maše in procesije.

Ob teh dnevih je bila cerkev svečano okrašena, najlepše so bile kite iz zimzelena. Zvonovi so uro pred začetkom maše vabili ljudi, ki so se začeli množično zgrinjati proti cerkvi. Okoli cerkve so v zgodnjih jutranjih urah postavljali stojnice, ki so bile obložene s sladkarijami, medenim pecivom in bonboni. Fantje so lahko kupili dekletom medene srčke z ljubezenskimi besedili. Po končanem obredu s procesijo, so ljudje postali ob stojnicah, ženske so poklepetale, moški pa popivali ob šankih. Kadar je bilo vreme lepo, se je romanje prevesilo v pozno popoldne s prepevanjem in veseljačenjem. Kadar je vino nekaterim stopilo preveč v glavo je prišlo tudi do prepиров in celo preteпов.

Božjepotništvo je bilo neke vrste turizem prejšnjih stoletij. Sodobni turizem s sodobnimi prometnimi sredstvi božjepotništvo spet pospešuje, vendar ga omejuje na imenitnejše božje poti. Stare božje poti po odročnih hribih in gričih polagoma tonejo v pozabo.

6.4 NOVA MAŠA

Nova maša je bila zelo velik praznik ne samo za vas, kjer je bil novomašnik doma, ampak za vso faro.

» Na novo mašo je treba iti, če je tudi tako daleč, da človek nove potplate raztrga.«

S tem pregovorom je povedal naš kmečki človek, kako velik je dogodek, ko novomašnik prvič stopi pred oltar.

Pri nas je bila nova maša farna slovesnost, na katero so se farani pripravljali kar nekaj mesecev. Novo mašo so obhajali na dan prve daritve. Slovesnost je spremljalo zvonjenje, udeležilo pa se je tudi 100 gostov.

Novomašno slavje

Za slavje, ki je potekalo na mašnikovem domu v nedeljo po njegovi prvi maši, so postavili prostrano uto blizu domače hiše. Uta je bila okrašena z zelenjem in cvetličnimi venčki. V prostrani uti so za praznično pogrnjenimi in obloženimi mizami zasedli mesta, kot jih je določal protokol. Vso organizacijo obreda je vodil bogoslovec, imenovan ceremonijer. Med kosilom so se vrstile zdravice. Prva je bila navadno novomašnikova pesem, ki so jo peli že v cerkvi: Novomašnik, bod pozdravljen...

Slavni ples » čindara » je lahek tek v dolgi vrsti, ko se plesalci držijo za roko. Ples mora voditi novomašnik. Namen plesa je, da se gostje razgibajo, se pozabavajo, malo pretresejo. Zabava je trajala pozno v noč, največkrat kar do jutra.

Nove maše, ki se imenujejo tudi primicije, so bile pomemben dogodek za vaško in farno skupnost, ki se ni ponavljal vsako leto in je bil zato še bolj imeniten. V naši fari so bile nove maše vsakih nekaj let, v zadnjem desetletju ni bilo nobene, tudi ni je videti na obzorju. Večina mladih tega dogodka sploh ne pozna.

Birmanec in birmanka iz prejšnjega stoletja

7. UGOTOVITVE

Praznično leto nam pove, da je bilo ljudsko življenje v prejšnjih časih bogato, bogatejše kot si ga predstavlja današnji človek. Čas je dosti tega spremenil, tudi zabrisal, ni pa izginilo iz zakladnice našega izročila. Nasprotno, mnogo tega se ohranja in nam bogati življenje. Vse pa ostaja del narodove kulturne dediščine. V njej se korenini sedanost, iz nje raste prihodnost naše omike... V naši nalogi smo opisali tiste praznike, ki na Frankolovem še živijo, se pravi, ki jih krajani praznujemo. Prazniki, ki imajo versko osnovo, so med krajani globoko zakoreninjeni, vendar je tudi pri nas čutiti spremembe, ki jih je prinesel čas z vsemi spremembami. Ob cerkvenih praznikih se še izogibamo večjih del na polju. Manj spoštljivi smo do nedelje, kajti obremenitev v službah nam dostikrat to onemogoča. Med starejšimi prebivalci so še prisotne vraže, predvsem pa vremenski pregovori, tudi verjamejo vanje. Sodobni čas opušča romanja, ljudem vse pogosteje zmanjkuje časa tudi zanje.

Kmečki človek je rad izrabil vsako priložnost, da se je po veselil. To se je tudi na Frankolovem dogajalo po dobro opravljenem delu, to so t.i. kmečki prazniki. Praznovanj, povezanih s kmečkim delom skoraj ni več.

Množico človekovih delovnih rok je zamenjal ropot traktorjev, kosilnic, motornih žag, obračalnikov. Tudi koline, še nedavno velik in silno priljubljen domači praznik, je marsikomu le še breme.

Tretja skupina praznovanj pa so bila družinska praznovanja, kot so krst, prvo obhajilo, birma in poroka. Pri tem smo bili pozorni na šege in navade, ki so med krajanji še prisotne, ali pa živijo še v spominih starejših krajanov.

Naše najpomembnejše ugotovitve smo strnili v naslednje:

Človek se je na sleherno praznovaje pripravljaj dan ali več dni pred praznikom. Tudi priprava na nedeljo je bil že sobotni popoldan.

Ljudje so se ob praznikih oblekli v praznična oblačila.

Večino praznikov je človek preživel v domačem okolju, kar je danes značilno le za velike cerkvene praznike.

Za praznik je bila na mizi drugačna - boljša hrana.

Praznovanja so bila mnogo skromnejša, prav tako tudi darila. Kmečkih praznikov ni več, izginili so s tem, ko so stroji nadomestili skupine ljudi. Izginjajo tudi šege in navade, ki so povezane s praznovanji. Nedeljske popoldneve, ki so jih družine posvetile molitvi, petju, pogovarjanju so zamenjale bistveno drugačne aktivnosti ljudi. Večere nam krajša televizija, radio, kino in računalniki.

Manj je družabnosti, ker je mnogo manj druženja. V preteklosti so si ljudje pomagali pri delu, danes je vse več ljudi prepričanih, da lahko vse postorijo sami.

Vaško gledališče - igra Guzej

Po uprizoritvi igre Domen

8. PREGOVORI

/Miha Senegačnik/

Če Anton z dežjem prihaja,
dolgo zemljo napaja.

Če marec s prahom pometa,
dobro letino obeta.

April sončen in suh,
maj za lepo vreme gluh.

Jakobova ajda in
Ožboltova repa je malokdaj lepa.

Če je sušca zemla preveč pila,
bo poleti manj dobila.

Deževni Vsi sveti,
Pozimi hudi zameti.

Grudna mraz in sneg
Žita dosti prek.

Do kresa sukajo oblaki,
Po njem jo s seboj vlačijo.

Po božiču gre dan gori
sneg pa doli.

Če na Urbana sonce sije,
Jeseni sode nalije

/Katarina Marzidovšek/

Kar marca zeleni, se rado posuši.

April sedemkrat kmeta z njive napodi.

Vid, dežja ne daj, da bo žetve kaj.

Če se zgodaj selijo ptiči, bo huda o božiči.

Andrejev sneg sto dni drži in žito mori.

Če marca grmi, lakota beži.

V aprilu grmi, slane več ni.

Tilen meglen, grda jesen.

Če sta Peter in Pavel jasna, bo letina krasna.

Malo vod prosinca daje preobilo vinca.

Velikega travna mokrota, malega srpana suhota.

Če Pavla dan je oblačen, bo trebuh večkrat lačen.

Sveti Matija led razbija, če ga ni, ga naredi.

Svečnica zelena, velika noč snežena.

Sveti Valentin prinese ključ od korenin.

Če na 40 mučenikov ni lepo, še 40 dni ne bo. Po

Gregorju od vsakega vetra sneg kopni.

Če bo lepo vreme na Jožefovo, veselo bo srce kmetovo.

Če malega travna toplo dežuje, rodovitno leto oznanuje.

Če malega travna grmi, se slane več kmet ne boji.

Sveti Jurij zakuri in nam odpre duri.

Več kot ima leto dni, vreme se aprila spremeni.

Če je majnika lepo, je dobro za kruh in seno.

Če Zofija zemlje ne poškropi, vreme poleti prida ni.

Če Urbana prirosi, trta cviček le rodi.

Ako svetega Medarda dežuje, trideset dni še tako naletuje.

Sveti Vid je češenj sit.

Pred kresom prosi naj deži, potem prositi treba ni.

Če na kresni dan dežuje, orehom slabo prerokuje.

Ako je dež na Cirila in Metoda, orehe in kostanje domala ogloda.

Marjeta grom in strelo obeta.

Čisti zrak ob svetem Jakobi, kašče žita napolni.

Če se avgusta po gorah kadi, kupi si kožuh za zimske noči.

Po varnem svetega Jerneja, rada cela se jesen nareja.

Kadar zadnji srpanj vremeni, tako cela se jesen drži.

Ako Mavricija sonce sije, pozimi huda sapa brije.

Ob svetem Mihelu če grmi, viharjev veliko pozimi buči.

Če vinotoka mraz in burja brije, prosinca in svečana sonce sije.

Sveti Luka sneg prikuka.

Če je na Urško lepo, čez tri dni deževalo bo.

Vseh svetnikov hud mraz, ob Martinu topli čas.

Ako je na Lenartovo lepo ali grdo, do božiča bo ostalo tako.

Če Martinova gos po ledu se plazi, o božiču navadno po blatu gazi.

Cecilija grmenje, dobre letine znamenje.

Bodi Katarina ali kres, če je mrzlo neti les.

Dnevi od Lucije do božičnega dne, vreme v vseh mesecih oznane.

Obožiču zeleno, o veliki noči sneženo.

Če na Štefana burja buči, trta v prihodnje nič kaj ne rodi.

9. SLOVAR FRANKOLSKEGA NAREČJA

ČAJNA - KOŠARA

ŠUHI - ČEVLJI

HIŠCA - MAJHNA SOBA V KMEČKI HIŠI

CAJK- ORODJE

ŠPORHET - ŠTEDILNIK

KIŠTA - ZABOJ

ŠTEPIH - VODNJAK

ŠTALA - HLEV

ŠTEKAR - VTIČNICA

ŠIHT - SLUŽBA

ŠALCA - SKODELICA

TURSCA - KORUZA

ŠIFLA - ZAJEMALKA

LUSTUŠ - VRTNA UTICA

ŠTOKRL- STOL BREZ NASLONJALA

TIŠTUH - NAMIZNI PRT

ŠAJTERGA - SAMOKOLNICA

DROT - ŽICA

GREDECA - KUHINJSKA OMARA

ANTULA - BRISAČA

PECIKL - KOLO

CEKRET - STRANIŠČE

ŠPANPET - POSTELJA

FICINIKEL - RUTA

FIRTUH - PREDPASNIK

KINDERPET - OTROŠKA POSTELJA
ŠNAJCTIHL - ROBČEK
SVITER - JOPICA
ŠTIBLC - SPALNICA V KMEČKI HJŠI
ZOKNI - KRATKE NOGAVICE
FIRANK - ZAVESA
KOC- DEKA
PUJŠTER - VZGLAVNIK
GAJŽLA - BIČ
ŠLAMBARI - NATIKAČI
NUGRET - VPNOGRAT
MAJH - HARMONIKA
KARMA - SENO
PRIŠA - STISKALNICA
LADLC - PREDAL
AJMPER - VEDRO
ŽISL - OBLAZINJEN STOL
LIGRUT - REGRAT
AUF TRE - NARAMNICE
BEŠTEK - JEDILNI PRIBOR
EK- VOGAL
DROT PIRŠNA - ŽIČNATA KRTAČA
FAJHTN - PIJAN
GVIR - PUŠKA
IBAROK - POVRŠNIK
JUŽNA - KOSILO
NAHKASL - NOČNA OMARICA
RAJNGLA - POSODA
TURN - ZVONIK
ZELHARCA - DIMNICA
ŽNURA - VRV
ŽNABLE - USTNICE

LITERATURA IN VIRI

1. Damjan J. Ovsec: Velika knjiga o praznikih:
Praznovanja na Slovenskem in po svetu, Ljubljana: DOMUS, 1993
2. Janez Vaikard Valvasor: Slava Vojvodine Krajske: MLADINSKA KNJIGA,
Ljubljana 1978
3. Niko Kuret: Praznično leto Slovencev, Prva knjiga: DRUŽINA, Ljubljana
1998
4. Niko Kuret: Praznično leto Slovencev, Druga knjiga: DRUŽINA, Ljubljana
1998
5. Ustno izročilo

KAZALO

UVODNA BESEDA.....	1
1. ZAKAJ SMO SE ODLOČILI ZA RAZISKAVO PRAZNOVANJ NA FRANKOLOVEM?	1
2. METODOLOGIJA DELA.....	1
3. PRAZNIKI IN PRAZNOVANJE	2
4. PRAZNIKI IN PRAZNOVANJA PO KOLEDARSKIH DATUMIH	3
4.1 BOŽIČ.....	3
4.2 SILVESTROVO IN NOVO LETO	7
4.3 SVETI TRIJE KRALJI IN SVEČNICA	8
4.4 PUST.....	9
4.5 VELIKA NOČ.....	10
4.6 VALENTINOVO.....	15
4.7 BINKOŠTI.....	15
4.8 PRVI MAJ	15
4.9 KRES	16
4.10 VELIKI ŠMAREN	16
4.11 VSI SVETI.....	16
4.12 MARTINOVO	17
4.13 SVETI MIKLAVŽ	18
5. PRAZNOVANJA POVEZANA S KMEČKIM DELOM.....	19
5.1 STELJA.....	19
5.2 LIČKANJE	20
5.3 PREJA.....	20
5.4 KOLINE.....	21
5.5 KOŠNJA	22
5.6 ŽETEV	23
5.7 MLATENJE.....	24
5.7 TRGATEV	25
6. POSEBNI DNEVI	25
6.1 GODOVANJE	25
6.2 NABOR	27
6.3 NA BOŽJO POT.....	28
6.4 NOVA MAŠA	28
7. UGOTOVITVE	30
8. PREGOVORI.....	32
9. SLOVAR FRANKOLSKEGA NAREČJA.....	35
LITERATURA IN VIRI.....	37
KAZALO	38